

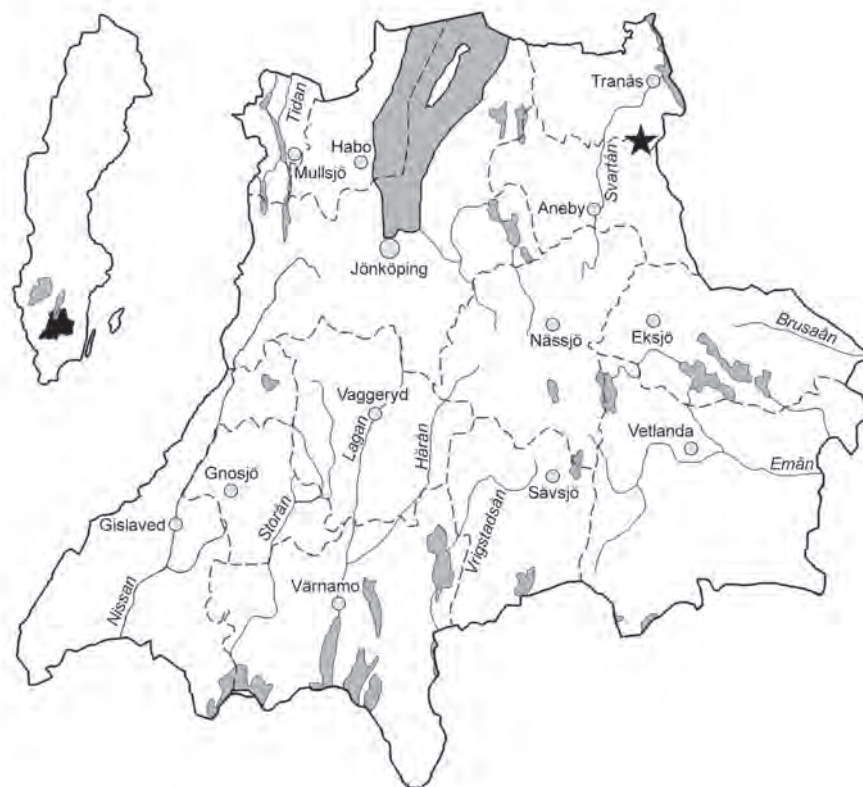
Skogsvind i Frinnaryd och Tranås socknar

Arkeologisk utredning etapp 1 inför vindkraftsetablering,
inom Vivastås 1:4, 2:2 med flera fastigheter, Frinnaryd
och Tranås socknar i Aneby och Tranås kommuner,
Jönköpings län

Skogsvind i Frinnaryd och Tranås socknar

Arkeologisk utredning etapp 1 inför vindkraftsetablering inom Vivastås 1:4, 2:2 med flera fastigheter, Frinnaryd och Tranås socknar i Aneby och Tranås kommuner.

Rapport, foto och ritningar: Ingvar Røjder och Ådel V. Franzén
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor, Geografiska Grunddata samt Geodata (FUK) är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833, nr MS2012/03742 samt dnr i2012/1091.

ISSN: 1103-4076

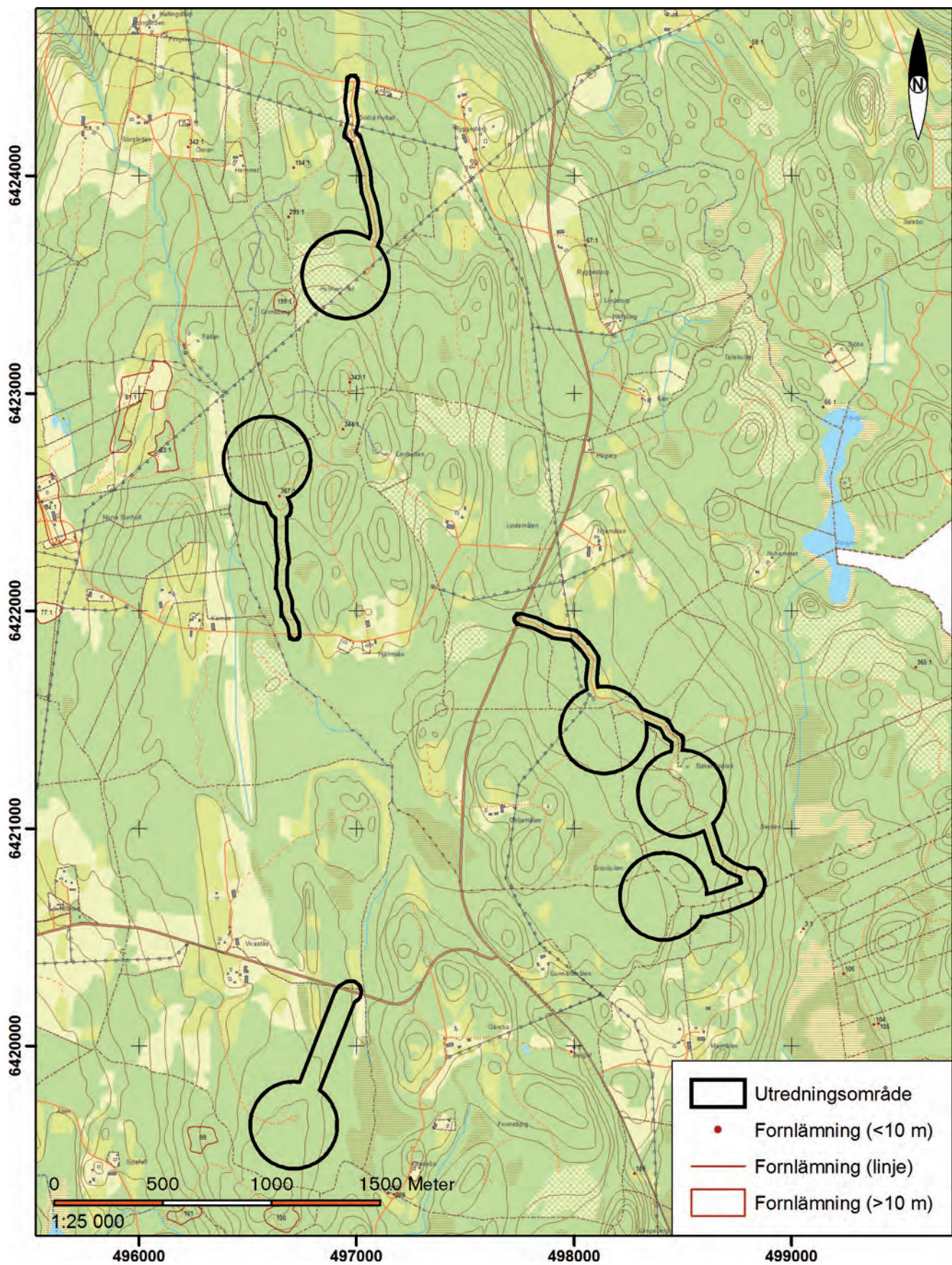
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2013

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi.....	5
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Tidigare undersökningar.....	6
Resultat.....	6
Kart- och arkivanalys	6
Vivastås.....	7
Gårebo-Bakaremålen-Göljamålen.....	7
Hallingstorp-Hjälmsås.....	7
Södra Hyltan.....	7
Resultat av fältinventeringen	7
Uppställningsplats 1 med tillfartsväg	8
Uppställningsplats 2 med tillfartsväg	9
Uppställningsplats 3 med tillfartsväg	10
Uppställningsplats 4 med tillfartsväg	11
Uppställningsplats 5 med tillfartsväg	12
Uppställningsplats 6 med tillfartsväg	13
Sammanfattning.....	13
Åtgärdsförslag.....	14
Lagskydd och ärendegång. Vad säger lagen?	14
Kulturhistorisk förstudie	15
Arkeologisk utredning	15
Arkeologisk förundersökning.....	15
Arkeologisk undersökning.....	15
Administrativa uppgifter.....	16
Referenser.....	17
Tryckta källor	17
Internet	17
Kartunderlag.....	17

Bilagor

Bilaga 1. Tabell över redan kända och nyupptäckta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar.

FIGUR 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan blad 64E 1jN och 64E 2jS. Skala 1:25 000

Inledning

I maj 2013 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning etapp 1 i gränstrakterna mellan Frinnaryds och Tranås (tidigare även kallad Säby) socknar. Utredningen föranleddes av att ett vindkraftsprojekt planeras i området och beställare var Luveryd Vindkraft AB. Fält- och rapportansvarig var Ingvar Røjder och Ådel Vestbø Franzén. Utredningsområdet (UO) omfattade ca 96,5 hektar. I det följande hänvisas till de sex uppställningsområdena med tillfartsvägar som uppställningsområde 1-6 från söder till norr.

Målsättning och metod

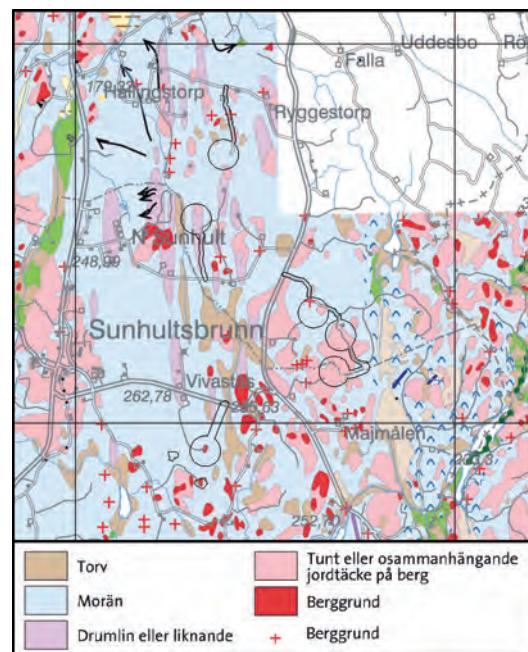
Syftet med utredningen har varit att fastställa förekomst av fornlämningar eller kulturhistoriska lämningar med synlig markering ovan mark, eller områden där det kan befaras att fornlämning utan synlig markering, såsom boplatsspår, kan finnas.

Utredningen genomfördes i två faser. I den första fasen utfördes en arkiv- och kartstudie. Här studerades bl.a. historiskt och geologiskt kartmaterial för att ge en bild av hur landskapet skulle kunna ha utnyttjats av människan under förhistorisk och historisk tid. I fas två utfördes en fältinventering. Samtliga påträffade fornlämningar i inventeringsområdet beskrevs och bedömdes enligt RAÄ:s föreskrifter och mättes in digitalt med handburen GPS. Ett urval påträffade lämningar dokumenterades genom digital fotografering.

Topografi

Området ligger i ett skogslandskap med inslag av mindre odlingsytor. Landskapet är kuperat med höjder från 260 till drygt 305 m.ö.h. Området berör byarna Gårebo, Majmålen och Vivastås i Frinnaryds socken samt Bakaremålen, Göljamålen, Hallingstorp, Hjälmås, Lindemålen, Nyamålen och Södra Hyltan i Tranås socken. Cirka 1,5 km väster om utredningsområdet finns det lilla samhället Sunhultsbrunn där det i mitten av 1800-talet uppfördes en brunnssalong över den järnhaltiga hälsokälla som finns vid Brunnsgården.

Jordarten i området domineras av morän. Särskilt i östra delen av undersökningsområdet är jordtäcket tunt och på flera ställen syns berg i dagen. Verket vid Hallingstorp/Hjälmås med tillfartsväg ligger längs en drumlin. I området finns mindre inslag av torvmarker (FIGUR 2). Berggrunden i området domineras av sur intrusiv bergart (granit, granodiorit, monzonit m.m.) tillhörande ställvis gnejsiga bergarter i svekokarelska orogenen (1880–1740 miljoner år). De östliga delområdena ligger i ett parti med sur vulkanisk bergart (ryolit, dacit m.m.).

FIGUR 2. Geologisk karta över UO, med uppställningsplatserna markerade. SGU.

Fornlämnings- och kulturmiljö

Den enda tidigare kända fornlämningen inom undersökningsområdet är torplämningen RAÄ Tranås 367:1, Johanstorp, som är bedömd som övrig kulturhistorisk lämning. Torplämningen består av en husgrund med spismursröse. I anslutning till det planerade vindkraftsprojektet finns ytterligare ett flertal registrerade lägenhetsbebyggelser (RAÄ-nr 199:1, 299:1, 343:1 och 344:1 i Tranås, 3:1 i Frinnaryd och 209 i Marbäck). I anslutning till några av verksplatserna finns dessutom fossil åker (RAÄ-nr 81:1, 83:1, 99 och 100 i Frinnaryd). Till detta kommer en uppgift om fyndplats för stenyxa (RAÄ-nr 194:1 i Tranås). RAÄ-nr 99 och 100 i Frinnaryd är registrerade som fasta fornlämningar. Övriga RAÄ-nr har statusen övrig kulturhistorisk lämning eller uppgift om.

Vindkraftsetableringen sker ca 3 km söder om ett område av riksintresse för kulturmiljövården (F87 Säbydalen). Ca 6,5 km sydväst respektive sydöst om det planerade etableringsområdet finns ytterligare två områden av riksintresse (F81 Stjärneborg-Herrestad och F83B Västorps by).

Tidigare undersökningar

Inga tidigare arkeologiska undersökningar har genomförts i närområdet. Närmast är undersökningar invid Säby kyrka 3,5 km norr om utredningsområdets norra del.

Resultat

Kart- och arkivanalys

Bebyggelsen i området uppvisar inga uråldriga rötter i källorna. Endast två av byarna, Hallingstorp och Hyltan, tas upp av Jan Agertz i hans ortnamnslexikon, som omfattar samtliga byar med belägg i den äldsta jordeboken, från mitten av 1500-talet. Hallingstorp är belagt 1329. Förleden är mansnamnet Halvdan och efterleden torp 'nybygge'. Hyltan är belagt 1484. Betydelsen är hylta 'lövvegetation'. (Ageritz 2008).

Efterleden *-måla* som förekommer i många av byarna i området har i äldre forskning ansetts besläktat med ordet mål i betydelsen 'mått', och med den sannolika grundbetydelsen 'avgränsat, uppmätt jordstycke'. Ortnamnelementet var främst produktivt vid mitten och slutet av medeltiden (NE). En nyligen gjord utredning (Strid 2007) utgår i stället från tanken att *måla* i ortnamn har att göra med 'att uppta (ny)odling på avtal (mot skattebefrielse visst antal år)'. Denna hypotes framfördes redan 1928 av Nils Ödeen. (Ageritz 2008).

Det historiska kartmaterialet över området är inte så ymnigt. Göljamålen, Hallingstorp, Hjälmås och Nyamålen är karterade i de äldre geometriska jordeböckerna, men då dessa kartor endast omfattar inägomarken (dvs. gårdstomt, åker och äng) har de inte studerats närmare. Lindemålen avmäts 1734 (LMM 06-SÄB-5, LMS E110-90:1). Hallingstorp storskiftades 1762 (LMM 06-SÄB-60, LMS E110-51:2). I övrigt finns endast kartor från 1800-talet att tillgå: Vivastås 1845 laga skifte (LMM 06-FRI-28), Bakaremålen 1815 storskifte (LMM 06-SÄB-60, LMS E110-3:1), Nyamålen 1814 storskifte (LMM 06-SÄB-106, LMS E110-107:1, Majmålen 1848 laga skifte (LMM 06-FRI-29). För övriga byar, (Gunnarsmålen, Hjälmås och Hyltan, saknas helt äldre storskaligt kartmaterial. Den del av Gårebo som ingår i utredningsområdet har tidigare hört till Gunnarsmålen.

Vivastås

Området användes enligt laga skifteskartan från 1845 huvudsakligen till betesmark. Ett par områden har uttryckligen använts till oxhage. Västra halvan av verksplatsen användes som kohage.

Gårebo–Bakaremålen–Göljamålen m.fl.

I Majmålen användes hela området 1848 till bete. Större delen var hästhage och den östra tredjedelen var oxhage. I Bakaremålen användes stora delar av området 1815 som betesmark för kor och oxar. I söder och norr fanns några områden med ängsmark. I området runt den mellersta verksplatsen finns gårdsläget för Bakaremålen med åkerlappar och ängsmark. I Nyamålen användes större delen av området år 1815 som oxhage. En mindre del i sydöst var ängsmark. I Lindemålen utgjordes området 1734 av oxhage och stenäng. För Göljamålen och Gunnarsmålen (idag Gårebo) finns inget äldre kartmaterial.

Hallingstorp–Hjälmås

I Hallingstorp betecknas större delen av området år 1762 helt enkelt som skog. En mindre del i väster betecknas som kärr. Troligen har skogsmarken utnyttjats för bete även om det inte uttrycks explicit. För Hjälmås saknas äldre kartmaterial.

Södra Hyltan

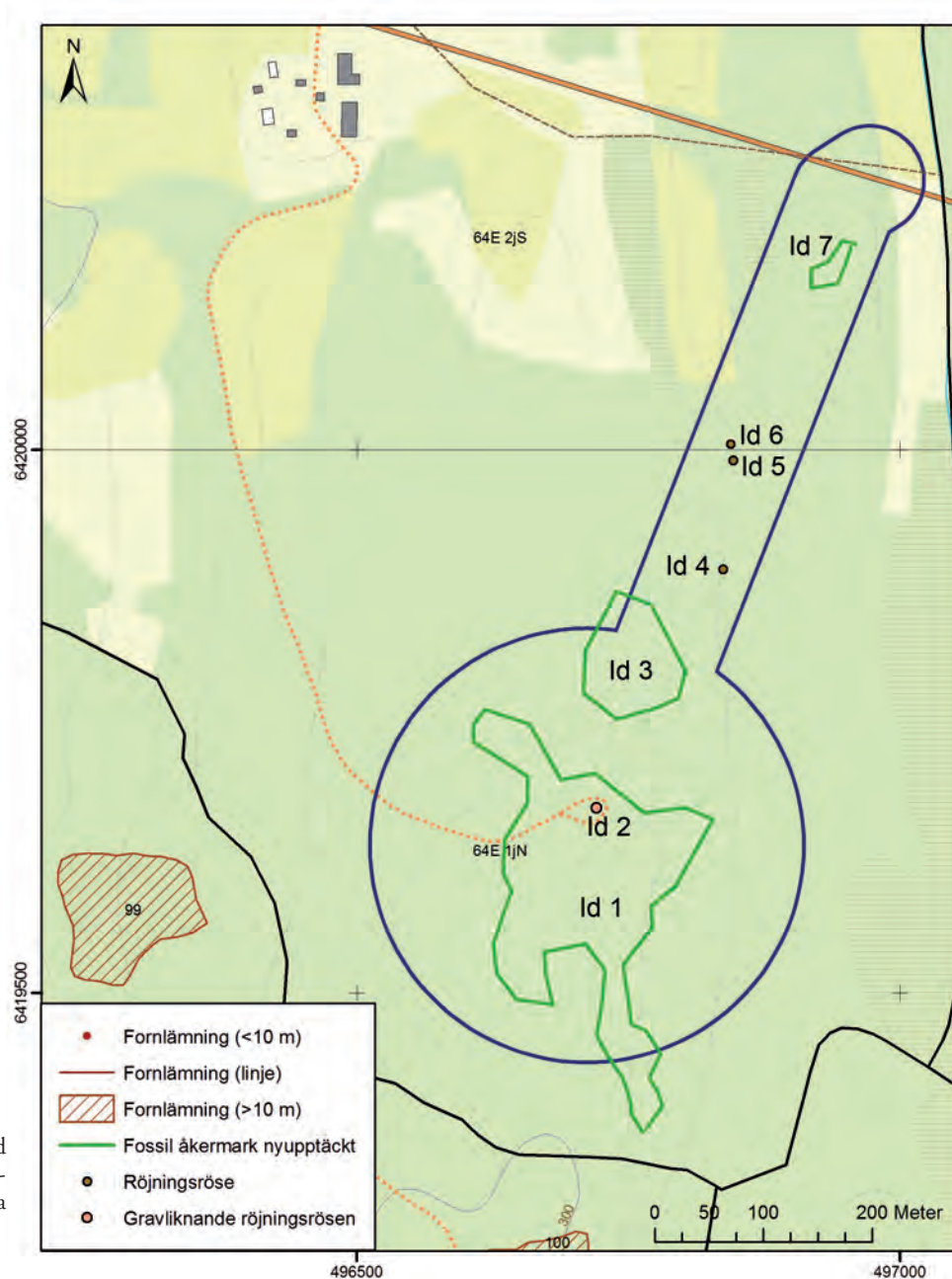
Inget äldre kartmaterial finns att tillgå.

Resultat av fältinventeringen

De fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar som framkom vid inventeringen var mestadels av efterreformatorisk karaktär, men vissa av röjningsröseområdena kan ha medeltida eller förhistoriskt ursprung. Så har t.ex. Id 1, ett röjningsröseområde inom den sydligaste uppställningsplatsen klassats som fast fornlämning. Se även tabell, bilaga 1.

Uppställningsplats 1 med tillfartsväg

Inom uppställningsplatsen finns ett område, ca 420 x 230 meter stort med fossil åkermark i form av röjningsrösen (Id 1). Rösena är av ålderdomlig karaktär och bedöms vara från förhistorisk tid eller medeltid. Rösena ligger tämligen glest, med upp till 10-15 meters mellanrum. Inom röjningsröseområdet går en skogsväg som avslutas i en vändplan. Inom den del av röjningsröseområdet som finns inom vändplanen ligger en lämning som är svår att bedöma till karaktär. Storlek och läge talar för att det kan vara en grav, men utseendet i övrigt ansluter till de omkringliggande röjningsrösena (Id 2). Lämningen är skadad av vägbygget i norra kanten. Det gravliknande röjningsröset bedöms som bevakningsobjekt, dvs, lämningens karaktär

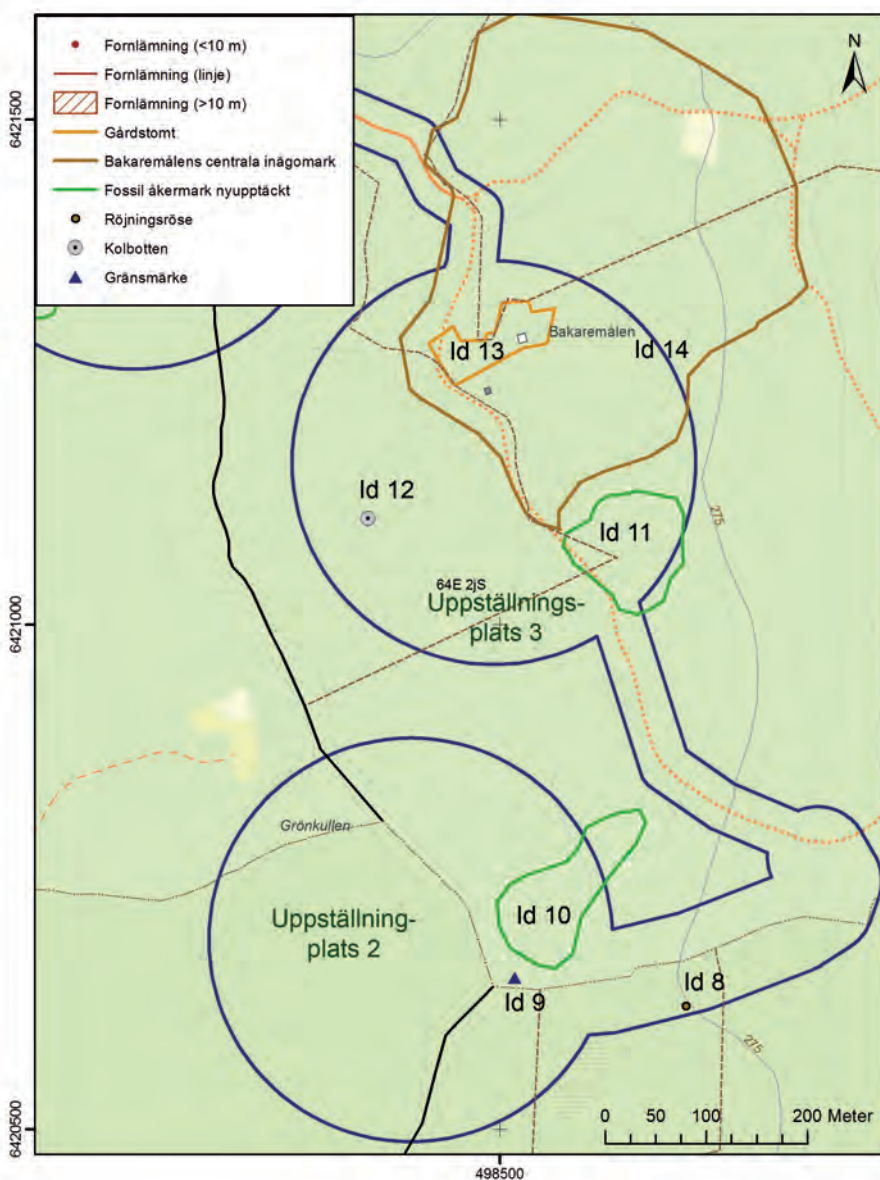
FIGUR 3. Uppställningsplats 1 med tillfartsväg med nyupptäckta forn-lämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inlagda.

måste säkert fastställas innan exploateringsföretaget går vidare. Den fossila åkermarken bedöms som fast fornlämning.

Övrig fossil åkermark inom uppställningsplatsen och tillfartsvägen (Id 3-7) ligger delvis i hyggsesmark där rösen har förstörts genom markberedning. Området där de spridda röjningsrösen är belägna har inte avgränsats då det anses att röjningsrösen och de omkringliggande ytornas preparatsvärde helt gått förlorat. Id 7 ligger i en skogsdunge och bedöms som sentida torpräsen. Id 3-7 bedöms som övrig kulturhistorisk lämning.

Uppställningsplats 2 med tillfartsväg

I området har fossil åkermark i form av ett ensamliggande röjningsröse och ett röjningsröseområde (Id 8 och 10) påträffats samt en gränsten. Samtliga lämningar bedöms som övriga kulturhistoriska lämningar och skall visas hänsyn.

FIGUR 4 Uppställningsplats 2 och 3 med tillfartsväg med nyupptäckta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inlagda.

FIGUR 5. Storskifteskartan över Bakaremålen från 1815 visar gårds-
tomten med ca 12 olika byggnader.
Åkermarkens flikiga karaktär speglar
områdets uppbrutna topografi.

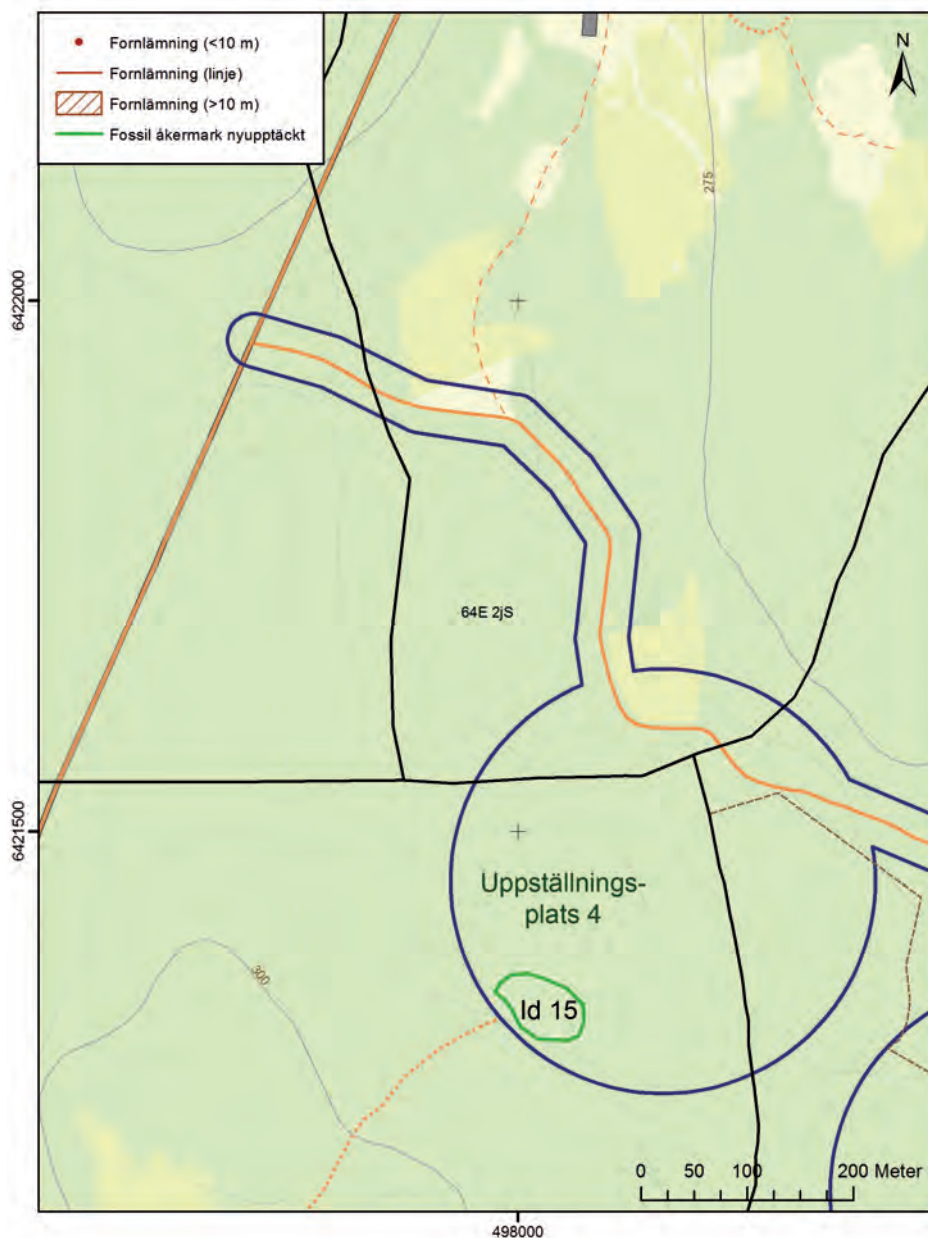
FIGUR 6. Ett avbrott i granskog- och
hyggestrissen är de lövträd som
växer där människor tidigare bott,
här vid Bakaremålen. Lövträdens roll
var framför allt som foderresurs. Foto:
Ådel V. Franzén.

Uppställningsplats 3 med tillfartsväg

Ett område med fossil åkermark av ålderdomlig karaktär finns inom uppställningsområdet (Id 11). Rösena är låga och nersjunkna och tangerar i norr till Bakaremålen äldre inägomark. Området bedöms sakna klar kontext i förhållande omliggande fornlämningsmiljö och bedöms som bevakningsobjekt.

Hela den nordöstra delen av uppställningsområdet präglas av Bakaremålen äldre inägomark. Bakaremålen tas upp i det sena 1500-talets jordeböcker som 1/6 dels nybygge (SE/RA/5121/5121.05/1582: 9, SE/RA/5121/5121.05/1590: 2). Lämningarna i form av välröjda ytor, stora röjningsrösen, stentippar och stenmurar speglar framför allt de senaste 150 årens odlingsverksamhet. Bakaremålen var i bruk när den äldre ekonomiska kartan gjordes kring 1950 och bostadshuset står fortfarande kvar. Id 14 betecknar de centrala delarna av Bakaremålen äldre inägomark enligt utbredningen på storskifteskartan från 1815.

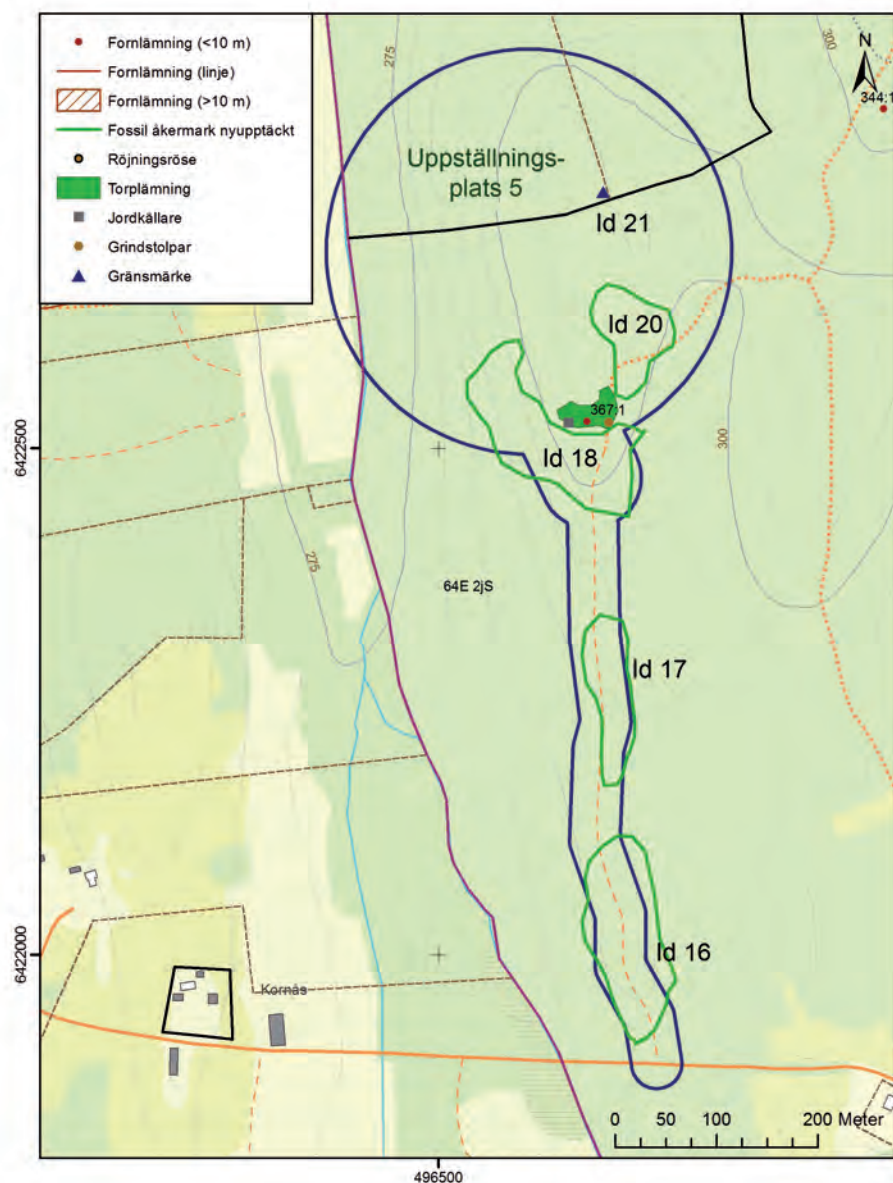
FIGUR 7. Uppställningsplats 4 med tillfartsväg med nyupptäckta övriga kulturhistoriska lämningar inlagda.

Bakaremålen kan beläggas under 1500-talets andra hälft. I dag finns fortfarande det gamla bostadshuset kvar i området, men förfallet. Eftersom det fortfarande finns bebyggelse på platsen betraktas Bakaremålens gamla tomt, Id 13, som bevakningsobjekt.

Id 12 är en kolbotten som framkom inom uppställningsområdets västra del. Kolbotten betraktas som övrig kulturhistorisk lämning.

Uppställningsplats 4 med tillfartsväg

Inom uppställningsplatsen har ett område fossil åkermark i form av röjningsrösen identifierats (Id 15). Röjningsrösen är låga och nersjunkna och av ålderdomlig karaktär. Eftersom området saknar klar kontext till en omgivande fornlämningsmiljö bedöms Id 15 som bevakningsobjekt.

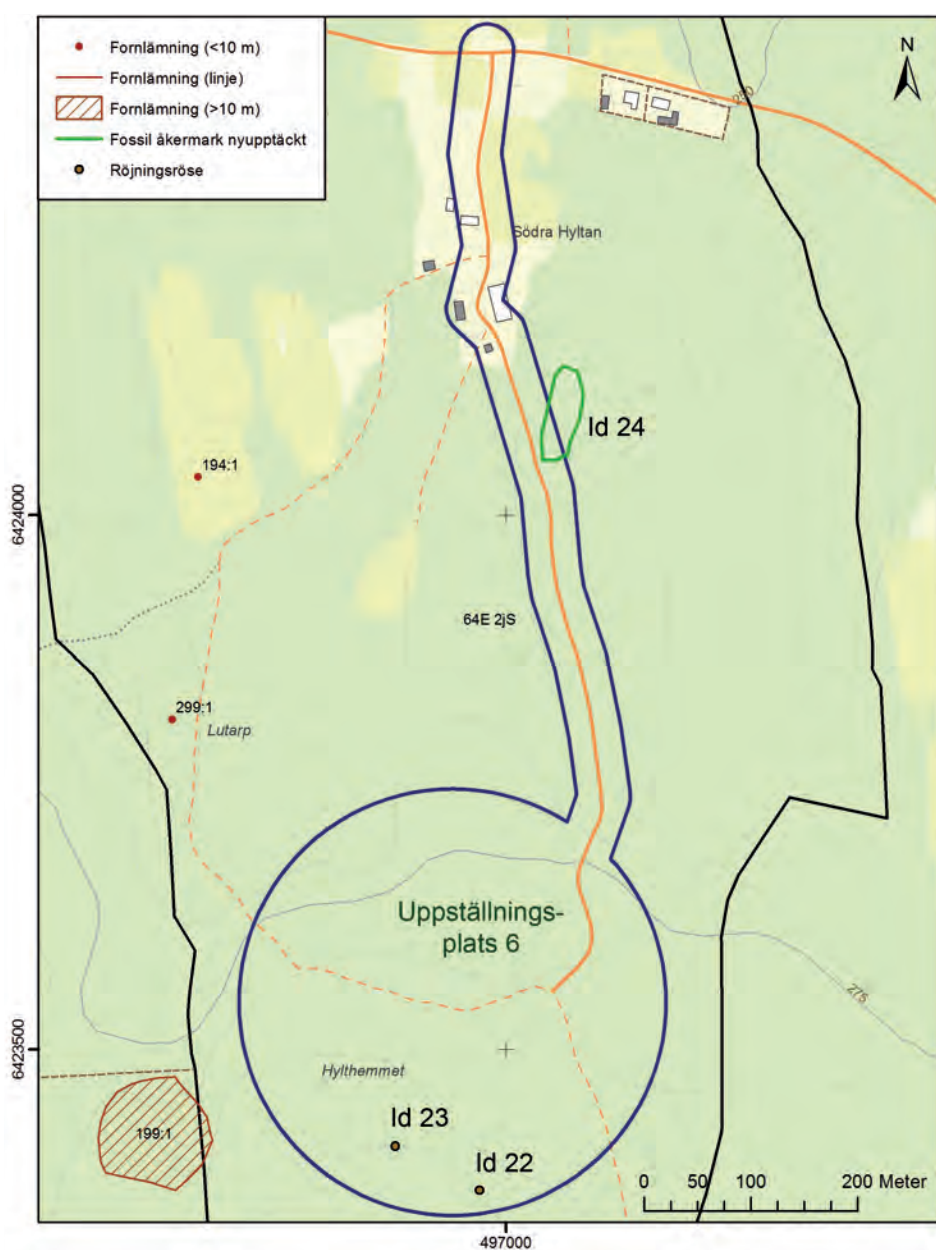
FIGUR 8, Uppställningsplats 5 med tillfartsväg med nyupptäckta övriga kulturhistoriska lämningar inlagda

Uppställningsplats 5 med tillfartsväg.

Inom uppställningsområdet med tillfartsväg har fyra områden med fossil åkermark identifierats (Id 16-18 samt Id 20). Id 16, 17 och 20 består av röjningsrösen, medan det inom Id 18 finns inslag av röjda ytor, stenmurar, stentippar och terrasser, lämningar efter odlingar till torpet Johansstorp (Säby 367). Ett nyupptäckt gränsmärke i gränsen mellan Hallingstorp och Hjälmås betecknas som Id 21. Id 19 utgör en mer detaljerad avgränsning av torpet Johansstorp inägomark. Bland annat har grindstolpar till torpet identifierats samt torpets jordkällare. Samtliga lämningar inom Uppställningsplats 5 med tillfartsväg har bedömts som övrig kulturhistorisk lämning.

Uppställningsplats 6

Inom uppställningsområde 6 finns enstaka röjningsrösen, varav två har mätts in, Id 22 och 23. Id 24 utgör ett område med röjningsrösen. Samtliga lämningar bedöms som övriga kulturhistoriska lämningar.

FIGUR 9. Uppställningsplats 6 med tillfartsväg med nyupptäckta övriga kulturhistoriska lämningar inlagda.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan konstateras att utredningsområdet ligger i en bygd där det sena 1500-talet medförde bebyggelseetableringar i den etablerade bygdens utmarken i form av nybyggen, ofta med namn med efterleden *-måla*. De under utredningen påträffade lämningarna speglar framför allt efterreformatorisk tid. De flesta områdena med röjningsrösen har tillkommit som torpodlingar eller till följd av svedjeverksamhet eller lyckodlingar. Ett större område med fossil åkermark i form av röjningsrösen inom uppställningsplats 1 avviker från de andra genom sin storlek och rösenas tydliga ålderdomliga karaktär. Området har bedömts som fast fornlämning. Bakaremålen saknas i jordeböckerna från omkring 1550 men tas upp som nybygge under 1580 och 1590-talet. Gården var bebodd och brukad fram till 1900-talets senare hälft, men är sedan flera år tillbaka nerlagd. Området som utgjorde Bakaremålens tomt vid tiden för storskiftet (1815) har bedömts som fast fornlämning, medan dess centrala inägor i övrigt betraktas som övrig kulturhistorisk lämning.

Åtgärdsförslag

Samtliga fornlämningar skall i första hand bevaras. Föreslagna åtgärder gäller för områden där någon form för markingrepp kommer att ske i samband med arbetsföretaget. Det gäller såväl uppställningsplatser med arbetsområden som vägar med vägområden.

Förundersökning föreslås för den fossila åkermarken Id 1. För att fastställa Id 2:s status som röjningsröse eller grav behövs arkeologisk utredning- etapp 2. Utredning, etapp 2, föreslås för Id 11 och Id 15 för att fastställa den fossila åkermarkens ålder och karaktär. För bytomten vid Bakaremålen (Id 13) föreslås en utredning, etapp 2, alternativt att en förundersökning genomförs för att fastställa utbredning och karaktär. Läns museet har samrått med Länsstyrelsen angående åtgärdsförslagen.

Lagskydd och ärendegång. Vad säger lagen?

Lagskyddet för våra forn- och kulturlämningar regleras i Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Riksintresseområden, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och andra kulturlämningar omfattas också av Miljöbalken, Skogsvårdslagen och Plan- och bygglagen. ”Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö” (1 kap. 1 §). Så inleds Kulturminneslagen. Detta ansvar delas av alla, såväl enskilda som myndigheter. Fasta fornlämningar är skyddade enligt lag och till dessa räknas lämningar efter människors verksamhet som tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna (2 kap. 1 §). Det är förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning (2 kap. 6 §). Till lämningen hör också en skyddszon, ett så kallat fornlämningsområde som också omfattas av lagskyddet. Hur stor denna skyddszon är varierar från fall till fall och fastställs av länsstyrelsen. Anledningen till detta är att det ofta finns lämningar dolda under markytan intill den registrerade fornlämningen. Skydds-zonen syftar också till att bevara upplevelsen av lämningen. Om en exploatering sker för nära inpå en skyddad lämning eller ett byggnadsminne kan upplevelsevärdet påverkas.

Vid inventering bedöms lämningarna som fast fornlämning, bevakningsobjekt eller övrig kulturhistorisk lämning. Dessa bedömningar är preliminära och kan omvärderas av länsstyrelsen eller Riksantikvarieämbetet. En lämning som är registrerad som en övrig kulturhistorisk lämning har ett svagare lagskydd. Men vid en ny bedömning kan den komma att klassas som fast fornlämning.

Den som på något sätt vill ändra en fast fornlämning måste ha länsstyrelsens tillstånd (2 kap. § 12). En lämplig rutin är därför att kontakta länsstyrelsen så snart en registrerad lämning berörs. Det är Länsstyrelsen i Jönköpings län som ansvarar för den regionala kulturmiljövården. Länsstyrelsen fattar beslut om åtgärder.

Kulturhistorisk förstudie

Kulturhistoriska förstudier används ofta som planeringsunderlag inför exploateringar som berör stora områden. De ger en övergripande kunskapsbild av kulturmiljö och landskap utifrån ett långt tidsperspektiv – från stenålder till nutid.

Utifrån arkiv- och litteraturstudier, kartanalys och fältbesiktning görs en karaktärisering av kulturmiljö och landskap i det aktuella området. Det kulturhistoriska planeringsunderlaget utgör en viktig del av planeringsprocessen och används bland annat i MKB-sammanhang. Förstudier omfattas dock inte av lagen, utan är frivilliga åtaganden.

Arkeologisk utredning

Om det finns indikationer på att en forn- eller kulturlämning berörs av en exploatering kan länsstyrelsen fatta beslut om en särskild arkeologisk utredning (2 kap. § 11). Den kan göras i två etapper. Etapp 1 avser arkiv- och kartstudier samt fältinventering i det aktuella området. Inom etapp 2 görs till exempel en sökschaktning med grävmaskin för att se om lämningar finns dolda under markytan. En arkeologisk utredning syftar endast till att klargöra om det finns lämningar inom den berörda ytan.

Arkeologisk förundersökning

Om utredningen visar att en lämning berörs kan länsstyrelsen besluta om en arkeologisk förundersökning (2 kap. § 12). Syftet med denna är att karaktärisera och avgränsa lämningen. Då tas också prover för t.ex. datering. Om en redan känd forn- eller kulturlämning berörs av exploatering kan länsstyrelsen besluta om en arkeologisk förundersökning utan att någon utredning behövs.

Arkeologisk undersökning

Utifrån förundersökningens resultat beslutar länsstyrelsen om en särskild arkeologisk undersökning behövs (2 kap. § 13). Då tas den fasta fornlämningen bort helt och hållet. Lämningen dokumenteras och kunskapen sparas därmed för framtiden. I särskilda fall kan en lämning, eller ett område med lämningar, bedömas ha så stora värden att den inte får tas bort.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-8043-2012
 Länsstyrelsens beslutsdatum: 2013-02-28
 Jönköpings läns museums dnr: 33/2013
 Beställare: Luveryd Vindkraft AB
 Fält- och rapportansvarig: Ingvar Røjder, Ådel V. Franzén
 Fältpersonal: Ådel V. Franzén, Ingvar Røjder
 och Anna Ödéén
 Fältarbetstid: 2013-06-04–2013-06-18
 Län: Jönköpings län
 Kommun: Aneby och Tranås kommuner
 Socken: Frinnaryds och Tranås (Säby)
 socknar
 Fastighetsbeteckning: Gårebo 1:5, Majmålen 1:3, 1:4
 och 1:5 och Vivastås 1:4 och 2:2
 i Aneby, Hjälmås 1:4, Hallings-
 torp 1:4 och 2:4, Södra Hyltan
 2:6, Bakaremålen 1:2 och 1:3
 Göljamålen 1:1, Nyamålen 1:6
 och Lindemålen 1:1 i Tranås
 Belägenhet: Digitala fastighetskartans blad
 64E 1jN och 64E 2jS
 Koordinater: N 6422300 E 497500
 Koordinatsystem: SWEREF99 TM
 Undersökningsyta: 96,5 hektar
 Fornlämningsnummer: Tranås 367:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

Agertz, Jan, 2008. Om ortnamn i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 2008. Jönköping

Jan Paul Strid, 2006. Från Mumsmålen till Duvemåla: den svenska målakolonisationen under medeltiden : en topolingvistisk studie.

Internet

ArkivSök. Lantmäteriet. www.lantmateriet.se.

FMIS. Riksantikvarieämbetets fornminnesregister. www.fmis.raa.se.

NE. Nationalencyklopedins nätutgåva. www.ne.se.

SGU:s karttjänster. Sveriges geologiska undersökning. www.sgu.se.

RA/SVAR Riksarkivet och Svares digitala arkiv. www.ra.se

Kartunderlag

Digitala fastighetekartan. Lantmäteriet.

Bakaremålen, storskifte. Upprättad år 1803-1815 av Isac Beckman. LMM 06-SÄB-108, LMS E110-3:1.

Hallingstorp, storskifte. Upprättad år 1762 av Svante Segerdahl. LMM 06-SÄB-60, LMS E110-51:2.

Lindemålen, avmätning. Upprättad år 1734 av P.J. Duker. LMM 06-SÄB-5, LMS E110-90:1.

Majmålen, laga skifte. Upprättad år 1847 av N. Joh. Montelin. LMM 06-FRI-29.

Nyamålen, storskifte. Upprättad år 1814 av Jon. Montelin. LMM 06-SÄB-106, LMS E110-107:1.

Vivastås, laga skifte. Upprättad år 1845 av N. Joh. Montelin. LMM 06-FRI-28.

Tabell över tidigare kända samt nypåträffade forn- och kulturlämningar.

Förklaring till tabellen återfinns i slutet.

Objekt nr /Karta	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Id 1 figur 3	Fossil åkermark	Röjningsröseområde ca 415 x 20-260 meter (närmast N-S), bestående av ca 150 röjningsrösen, ställvis blandad karaktär, runda till oregelbundna ca 3-6 meter i diameter och 0,2-0,6 meter höga. Övermossade och nersjunkna. Mellan röjningsrösens som ligger relativt glest finns röjda ytor.	Fast fornlämning	Bevaras/ arkeologisk förundersökning
Id 2 figur 3	Grav eller Gravliknande röjningsröse	5 meter i diameter och 0,3 meter högt. Belamrat med uppslängd sten efter vägbygge i norra kanten	Bevaknings-objekt	Bevaras/ AU etapp 2
Id 3 figur 3	Fossil åkermark	Röjningsröseområde ca 120 x 95 meter (N-S) bestående av ca 20 röjningsrösen. 3-5 meter i diameter och ca 0,2-0,5 meter höga. Flera röjningsrösen är belägna i hyggesmark och har skadats genom markberedning.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 4 figur 3	Röjningsröse	Röjningsröse, 4 meter i diameter och 0,3 meter högt. Beläget i hyggesmark.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 5 figur 3	Röjningsröse	Röjningsröse, 4 meter i diameter och 0,3 meter högt. Beläget i hyggesmark.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 6 figur 3	Röjningsröse	Röjningsröse, 4 meter i diameter och 0,4 meter högt.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 7 figur 3	Fossil åkermark	Område med fossil åkermark ca 50 x 25 meter (N-S) bestående av ca 5 röjningsrösen, 2-4 meter i diameter och 0,3 meter höga. Sentida	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 8 figur 4	Röjningsröse	Röjningsröse, 1,5 m diam och 0,3 m h, av 0,2-0,4 m st stenar uppslängda mot block 1,2x0,8 (N-S).	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 9 figur 4	Gränsmärke	Av sten, 0,3 meter hög, 0,3 x 0,25 meter (NÖ-SV) vid basen. Belägen i gräns.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 10 figur 4	Fossil åkermark	Röjningsröseområde, 200 x 100 meter (SSV-NNO), bestående av ca 20 röjningsrösen. Dessa är i allmänhet runda, 2-4 meter i diameter och 0,2-0,3 m h av 0,3-0,5 m st stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 11 figur 4	Fossil åkermark	Röjningsröseområde 120 x 120 meter stort bestående av ca 25 röjningsrösen, 2-4 meter i diameter och 0,1-0,3 meter höga. Övermossade och nersjunkna, utom i öppen mark där mosstäckes saknas. Stenmaterial ca 0,15-0,3 meter stora. Området är ungefärligt avgränsat utanför uppställningsplatsen.	Bevaknings-objekt	Bevaras/ Arkeologisk utredning etapp 2 om området berörs
Id 12 figur 4	Kolningslämning	Kolbotten, rund, 11 meter i diameter och 0,3 meter hög. Omgiven av stybbränna 1 meter bred och 0,2 meter djup.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 13 figur 4	By/gårdstomt	Inom ett 120 x 30-50 meter stort område (Ö-V), utsträckning enligt storskifteskarta 1815, finns lämningar efter tomt och bebyggelseläge till gården Bakaremålen som var bebott fram till 1900-talets andra hälft	Bevaknings-objekt	Bevaras/ Arkeologisk utredning etapp 2/ Arkeologisk förundersökning
Id 14 figur 4	Område med fossil åkermark	Inom ett ca 500 x 400 meter stort område finns lämningar efter Bakaremålen inägomark i form av välröjda ytor, stenmurar, röjningsrösen och stentippar. Lämningarna speglar framför allt perioden ca 1850-1950.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn

Objekt nr /Karta	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning	Åtgärdsförslag
Id 15 figur 7	Fossil åkermark	Röjningsröseområde inom ett ca 90 x 55 meter stort (NNV-SSO) bestående av ca 25 röjningsrösen, 2,5-4 meter i diameter och ca 0,1-0,4 meter höga. Övermossade och nersjunkna. Äldre karaktär.	Bevaknings-objekt	Bevaras/ Arkeologisk utredning, etapp 2
Id 16 figur 8	Fossil åkermark	Område med röjningsrösen, ca 200 x 75 meter stort (N-S), bestående av ca 40 röjningsrösen, runda, 3-5 meter i diameter och 0,2-0,4 meter höga. Övermossad fyllning av ca 0,2-0,5 meter stora stenar	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 17 figur 8	Fossil åkermark	Område med röjningsrösen, ca 170 x 45 meter stort (N-S), bestående av ca 30 i allmänhet runda röjningsrösen, 3-5 meter i diameter och 0,2-0,4 meter höga av ca 0,2-0,6 meter stora stenar	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 18 figur 8	Område med fossil åkermark/	Område med röjningsrösen 210 x 60-90 meter stort bestående av ca 30 röjningsrösen, 4 röjda ytor, 2 stenmurar och en terrass. De ca 30 röjningsrösen är 2-8 meter i diameter och 0,3-1 meter höga av ca 0,3-1,0 meter stora stenar. Inom området finns fyra röjda ytor som avgränsas av röjningsrösen, stenmurar och terrasser. De två hägnaderna/stenmurarna är 90-100 meter långa (N-S och NV-SO) 1,5-10 meter breda, på vissa ställen i form av stentipp, och 0,2-0,8 meter höga av 0,2-0,7 meter stora stenar. Terrassen löper på ovensidan om en av stenmurarna och avgränsar en närmast stenfri yta åt NO.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Säby 367 figur 8/	Lägenhetsbebyggelse	Lämningar efter torpet Johanstorp inom ett 60 x 20-40 meter stort område (Ö-V) bestående av husgrund med ett spismursröse ca 7 x,5 meter (N-S) i samband med utredningen upptäcktes: en jordkällare och grindstolpe i sten: 1,1 meter hög och 0,35 x 0,35 meter stor.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 19	Utgår			
Id 20 figur 8	Fossil åkermark	Område med röjningsrösen 115 x 30-75 meter stort (N-S) bestående av ca femton röjningsrösen, 3-5 meter i diameter och 0,3-0,4 meter höga av 0,2-0,4 meter stora stenar. Vissa uppslängda kring jordfasta block.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 21 figur 8	Gränsmärke	Gränssten, 0,5 meter hög med triangulärt tvärsnitt, 0,3 meter sida vid basen. På SV sidan är en fyrkant inhuggen. Belägen i befintlig gräns.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 22 figur 9	Röjningsröse	Röjningsröse, ca 3 meter i diameter och 0,2 meter högt, skadat i samband med avverkning.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 23 figur 9	Röjningsröse	Röjningsrösen, 3 meter i diameter och 0,3 meter högt.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn
Id 24 figur 9	Fossil åkermark	Område med röjningsrösen, ca 85 x 30 meter stort (N-S) bestående av ca 10 röjningsrösen, runda, 3-5 meter i diameter och 0,3 meter höga av ca 0,2-0,5 meter stora stenar.	Övrig kulturhistorisk lämning	Hänsyn

FÖRKLARINGAR

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Fast fornlämning

= Fast fornlämning är lämningar som vid registreringstillfället bedömts omfattas av skydd enligt Kulturminneslagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fast fornlämning krävs att den är från forna tider, att den tillkommit genom äldre tiders bruk och att den är varaktigt övergiven.

Övrig kulturhistorisk lämning

= Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fast fornlämning men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd.

Bevakningsobjekt

= Bevakningsobjekt, dvs det går inte att säkert avgöra om det är fast fornlämning, alternativt det är svårt att göra en besiktning/bedömning på grund av t.ex. tät vegetation (används endast i undantagsfall)

Uppgift om

Ej fastställd

= Uppgift om fyndplats, torp etc, där fysiska spår inte kan ses på platsen.

= Den antikvariska bedömningen har inte fastställts. Avser t ex boplatslägen där en arkeologisk utredning etapp 2 krävs för att fastställa om det är en fornlämning.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Arkeologisk utredning etapp 2

= Det har inte kunnat fastställas om det planerade företaget berör en fornlämning. Det kan vara att man misstänker att grav- eller boplatslämningar finns under mark som ej kan ses utan vidare undersökning. Det kan också vara att en lämning inte kunnat bedömas utan grävning t ex avgöra om lämningen är en grav eller ett röjningsröse. Arkeologisk utredning etapp 2 genomförs vanligen med sökschaktsgrävning, rutgrävning eller metalldetektering

Arkeologisk förundersökning

= Syftar till att avgränsa, karaktärisera och datera fornlämningen. Förundersökningen ligger till grund för de vetenskapliga frågeställningar som ställs vid en arkeologisk undersökning. Undersökningen görs på olika sätt beroende på lämningstyp.

Arkeologisk undersökning

= Arkeologisk undersökning genomförs för att dokumentera och ta bort fornlämningen. Detta görs utifrån vetenskapliga frågeställningar och kan variera beroende på lämningstyp.

Hänsyn

= Lämningen har utifrån rådande praxis vid inventeringstillfället inte bedömts som fast fornlämning men anses ändå ha ett antikvariskt värde. Annan lagstiftning kan även vara rådande och ge lämningen ett skydd.

Berörs ej

= Lämningen berörs inte av det planerade arbetsföretaget. Om planerna ändras och lämningen berörs kan det bli aktuellt med någon av ovanstående åtgärder.

Ingen åtgärd

= Lämningen anses inte hysa så högt antikvariskt värde att det är motiverat med vidare undersökning.

På gränsen mellan Aneby och Tranås kommuner planeras för en vindkraftspark. Undersökningsområdet är beläget i en trakt där historiska källor visar på en betydande kolonisation under sent 1500-tal. Merparten av de nyupptäckta forn- och kulturhistoriska lämningarna har således sitt ursprung i efterreformatorisk tid.

